

АКСИОЛОГИЧНЫЕ ОСНОВАНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВОГО ВЛИЯНИЯ НА РЕГУЛИРОВАНИЕ ОТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Пашков В. М.

Исследованы аксиологические основания хозяйственно-правового влияния на регулирование отношений в сфере здравоохранения при осуществлении хозяйственной деятельности.

Ключевые слова: сфера здравоохранения, участники общественных отношений, некоммерческая хозяйственная деятельность.

AXIOLOGICAL BASE BUSINESS LAW INFLUENCE REGULATION RELATIONS IN THE FIELD OF HEALTH

Pashkov V. M.

This article investigates the axiological base business law influence regulation of relations in the health sector in the implementation of business activity.

Key words: health care, members of public relations, non-profit business activity.

УДК 346. 14. 5

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОРСЬКОЇ ДОКТРИНИ В УКРАЇНІ

К. С. Пісьменна, кандидат юридичних наук, асистент
Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

Присвячено питанням правового забезпечення морської діяльності в Україні. Нині істотними недоліками законодавства у сфері морської діяльності є відсутність єдиного підходу до вирішення питань, пов'язаних з провадженням морської діяльності, невизначеність основ формування морської політики. Законодавство у сфері морської діяльності складається із законів, які регулюють незначну частину відносин, що виникають під час провадження морської діяльності, та підзаконних нормативних актів. Водночас не визначені загальні підходи до вдосконалення законодавчої бази з метою становлення України як морської держави. Проаналізовано загальні закономірності розвитку законодавства в сфері морської діяльності.

Ключові слова: морська діяльність, морськогосподарська діяльність, морська політика держави, галузь права, міжнародне приватне право, міжнародне публічне право.

Актуальність теми обумовлюється тим, що з розвитком міжнародної торгівлі та посиленням економічних зв'язків України з країнами західної Європи, значного поширення набувають морські перевезення товарів та пасажирів. У цьому контексті однією з конкурентних переваг України в світовому розподілі праці може стати наявність потужного морськогосподарського комплексу з розвинутою інфраструктурою. Слід зазначити, що Україна має необхідні передумови для розвитку морських сполучень, оскільки є морською державою з морськими портами Середземноморського басейну, виходом через Босфор, Дарданелли, Суецький канал, Гібралтар до Світового океану. Це дає можливість Україні розвивати морськогосподарський комплекс, використовувати океанічні ресурси, мати доступ до них відповідно до норм міжнародного права. Тому сьогодні одним з пріоритетних завдань правової науки є розроблення сприятливих правових засобів та механізмів для подальшого розвитку морськогосподарського комплексу України.

У цьому контексті вирішальним кроком було прийняття Морської доктрини від 7 жовтня 2009 р. № 1307, що визначила коло об'єктів правового регулювання у сфері морської діяльності, а саме: «морська діяльність», «морськогосподарська діяльність», «державна морська політика» та ін.

Аналіз останніх джерел і публікацій по обраній темі свідчить, що сьогодні проблематика морської діяльності розглядається здебільшого в науково-публіцистичній літературі, зокрема, в статті С. Гриневецького «Україна: із морської держави в “країну біля моря”?» [1], окремі питання господарсько-правового забезпечення суднобудування та судноремонту розглядаються у працях К. Письменної [2], велику кількість робіт присвячено питанням правового регулювання перевезень, але таких, де б розглядалися правовідносини, з яких складається морська діяльність, на сьогодні нема.

Формулюванні цілей. Метою статті є з'ясування кола правовідносин, що становлять предмет морської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Морською діяльністю згідно із Морською Доктриною є використання ресурсів Азовського і Чорного морів, Керченської протоки та інших районів Світового океану на користь України шляхом упровадження ефективної і безпечної морської господарської діяльності, військово-морської діяльності та діяльності, пов'язаної з охороною державного кордону на морі.

Як бачимо, морська діяльність складається з різномірних за економічною сутністю видів господарської діяльності: морської господарської діяльності (використання ресурсів Світового океану), військово-морської діяльності та охорони державного кордону, тобто є комплексною за природою. Кожен з цих видів діяльності потребує окремої правової регламентації, тобто створення індивідуальних правових механізмів регулювання зазначених видів діяльнос-

ті, здебільшого господарсько-правових (коли йдеться про морську господарську діяльність), але не тільки їх. Окреме місце з погляду правового регулювання має посідати саме морська господарська діяльність.

Слід відзначити, що морська діяльність є досить специфічною. Її особливістю є насамперед те, що у більшості випадків її ускладнено наявністю іноземного елемента. Це викликано низкою об'єктивних чинників, наприклад, на міждержавному рівні це пов'язане спільними інтересами у Світовому океані. На приватному рівні це пов'язане зі значним зростанням кількості міжнародних перевезень. Крім того, деякі іноземні країни з власним флотом не мають на своїй території суднобудівних та судноремонтних потужностей, тому вимушені укладати контракти на будівництво та ремонт суден з іноземними державами, зокрема з Україною.

Другою специфічною рисою морської діяльності є її комплексність, у зв'язку з чим, на нашу думку, правове регулювання повинно мати міжгалузевий характер. Як уже зазначалося, морська діяльність складається з трьох основних видів: морськогосподарської, оборонної та діяльності з охорони морських кордонів. На наш погляд, і морськогосподарська діяльність як різновид морської має власну підструктуру, елементи якої можуть стати окремими об'єктами правового регулювання.

Наприклад, таким об'єктом можна вважати діяльність, пов'язану з екологічним захистом морських акваторій, яка в свою чергу може складатися з науково-дослідницької діяльності у цій сфері, впровадженні державою низки заходів із запобігання забрудненню, зокрема здійсненні екологічного моніторингу Світового океану. Екологічний моніторинг Світового океану — це спостереження за станом цього океану з метою його контролювання, прогнозування та охорони [3], накладення адміністративних штрафів у разі недодержання вимог екологічної безпеки. Тобто, в цьому разі джерелами правового регулювання будуть здебільшого норми адміністративного та екологічного права.

Крім того, окреме місце у сфері морськогосподарської діяльності має посідати морська транспортна діяльність. Цю діяльність також доцільно поділити на види з економічної точки зору. Наприклад, це власне здійснення перевезень, допоміжна діяльність у сфері морських перевезень, якою можна визнати суднобудування та судноремонт, і, нарешті, портова діяльність. Кожен з цих видів є самостійною сферою економічної діяльності, має істотний потенціал та перспективи розвитку, тому, на нашу думку, потребує окремої правової регламентації.

Так, перспективною і конкурентоздатною є портова діяльність в Україні. Слід зазначити, що чотири з дев'ятнадцяти портів в Україні за своїм економіко-географічним становищем мають важливе загальнодержавне значення і є

морськими транспортними воротами для нинішніх і перспективних вантажопотоків. Це Одеса, Іллічівськ та Південний на Чорному морі, Маріуполь на Азовському морі. Порти Одеса, Іллічівськ та Південний мають виняткове значення не тільки у транспортній системі України, а й у структурі міжнародних транспортних коридорів, що активно розвиваються [4]. Всі елементи морської транспортної діяльності є господарсько-правовими за юридичною природою, але деякі договори, наприклад, на будівництво судна, його ремонт, перевезення регулюються нормами цивільного права. Але, вважаємо, ці договори є комерційними.

Складовою морської діяльності, що потребує окремої правової регламентації, є також освоєння ресурсів Світового океану, до яких належать мінеральні ресурси, нафта та газ. Це корисні копалини прибережної зони океанів та морів, глибоководної частини шельфу та материкового схилу. Уже сьогодні значну кількість корисних копалин видобувають з дна морів та океанів. Це можливо із використанням плавучих бурових платформ і спеціальних суден, підводних апаратів, спеціальних драг та підводних шахт.

Наприклад, нафту видобувають з бурових платформ. Хоча вартість кожної з них сягає 70–80 млн доларів, їхня кількість щорічно зростає. Так, якщо у 1970 р. в усіх країнах було 240 бурових платформ різних конструкцій, у 1985 р. — 800, то на початок 1990-х років — понад 1000, та їх кількість продовжує зростати. Бурові платформи є нерухомими, рухомими та напіврухомими [5].

Вважаємо, що підтримка розвитку будівництва нафтових бурових платформ є перспективним напрямом господарської діяльності в Україні. Слід зазначити, що Україна має досвід будівництва таких платформ. Наприклад, платформи під назвами «Апшерон», «Хазар», «Азербайджан» були побудовані в колишньому СРСР ще у 1960-ті роки. Але ця діяльність потребує підтримки з боку держави, яка має полягати у створенні державної цільової програми розвитку будівництва нафтових платформ.

Так, морська діяльність з видобування ресурсів Світового океану, регулюється здебільшого нормами міжнародного права.

Як бачимо, морська діяльність є складною та комплексною за економічною сутністю, тобто включає декілька різнорідних видів господарської діяльності. Комплексним є і правове регулювання окремих сфер морської діяльності.

Зрозуміло, що інструментів однієї галузі права не вистачає для комплексного регулювання морської діяльності як такої, тому вважаємо за доцільне створення окремої системи нормативно-правових актів, що міститимуть приватноправові та публічно-правові інструменти з регулювання правовідносин, що виникають як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному та між-

державному рівнях. Тобто, можна говорити про доцільність систематизації комплексу актів законодавства, що регулюють морську діяльність.

І першим рівнем класифікації актів законодавства у сфері морської діяльності має стати їх поділ на публічні та приватні.

Слід зазначити, що Морська доктрина містить дещо вузьке визначення морської діяльності як такої, наголошуючи на її господарсько-правовому аспекті. Пропонуємо розглядати морську діяльність у більш широкому правовому сенсі: правовий режим морських просторів, правова охорона морського середовища, правове забезпечення безпеки мореплавства, господарсько-правова морська діяльність або суднобудування, судноремонт, морське приладобудування та суднове машинобудування, а також приватноправова морська діяльність: перевезення вантажів та пасажирів морем, фрахт суден та ін., правове регулювання праці моряків.

Згідно з концепцією Закону України «Про морську політику України» від 20 травня 2009 р. № 545-р істотним недоліком законодавства у сфері морської діяльності є відсутність у законах єдиного підходу до вирішення питань, пов'язаних з провадженням морської діяльності, невизначеність основ формування морської політики. Законодавство у сфері морської діяльності складається із законів, які регулюють незначну частину відносин, що виникають під час провадження морської діяльності, та підзаконних нормативних актів. Водночас не визначено загальні підходи до вдосконалення законодавчої бази з метою становлення України як морської держави.

Вважаємо, що пошук загального підходу в рамках однієї галузі права є неможливим унаслідок особливої складної правової природи морської діяльності. На нашу думку, сьогодні виникла необхідність у систематизації правових норм, що регулюють морську діяльність. Хоча якщо розглянути правову природу морської діяльності, можна констатувати, що вона містить певні ознаки окремої галузі права.

Так, галузю права є головний підрозділ системи права, який відрізняється особливим режимом юридичного регулювання та охоплює цілі ділянки однорідних суспільних відносин. [6]. Виділяють такі ознаки галузі права: це передусім її предмет, тобто особлива ділянка суспільного життя, особливий вид однорідних суспільних відносин. Стосовно морської діяльності її предметом є правовідносини, що виникають у зв'язку з використанням ресурсів Світового океану, здійсненням морських перевезень, та діяльність з охорони морських акваторій (власне морськогосподарська діяльність), а також охорона морських кордонів.

Але істотною особливістю галузі права є наявність особливого юридичного режиму — методу регулювання, який характеризує те, в який спосіб —

через дозволи, заборони, зобов'язання здійснюється юридичне регулювання. Особливістю методу в цьому контексті буде поєднання декількох методів: імперативного та диспозитивного.

Виділяють три ланки галузей права: профілюючі, або базові, що охоплюють основні правові режими; спеціальні, де правові режими є модифікованими та пристосованими до особливих сфер життя; комплексні, для яких характерним є об'єднання різнорідних інститутів профілюючих та спеціальних галузей.

У цьому контексті морське право може стати якщо не окремою галуззю, то комплексом актів законодавства, які регулюють однорідні суспільні відносини у галузі морської діяльності. Тому доцільним є пошук єдиного підходу до морської діяльності зі з'ясування правової природи тих галузей, з яких вона складається, а саме: міжнародного приватного права, міжнародного публічного права, господарського права та ін.

На сьогодні єдиного визначення предмета міжнародного приватного права в Морській доктрині не існує. Можна виділити дві основні ознаки, що характеризують суспільні відносини, які становлять предмет міжнародного приватного права:

по-перше, це міжнародні відносини;

по-друге, це відносини цивільно-правові. [7, с. 9, 13–14].

При цьому термін «міжнародний» має інший зміст порівняно з цим терміном у публічному праві. В останньому міжнародний означає міждержавний, тобто має вузьке значення. Щодо міжнародного приватного права цей термін застосовується у широкому значенні — це такі відносини, які виходять за межі однієї держави, тим або іншим чином пов'язані з правовими системами різних держав. Їх ще можна назвати «транскордонні» відносини.

Отже, предмет можна визначити як цивільно-правові відносини міжнародного характеру, або міжнародні цивільно-правові відносини.

Міжнародне приватне право — це комплексна правова система, яка поєднує норми внутрішньодержавного законодавства, міжнародних договорів та звичаїв, що регулюють майнові та особисті немайнові відносини, ускладнені іноземним елементом (тобто відносини міжнародного характеру), за допомогою колізійно-правового та матеріально-правового методів [8, с. 21].

Морське право можна визначити як сферу правового регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі використання Світового океану та морського дна. Міжнародне морське право — система основних принципів та норм, покликаних регулювати суспільні відносини, що виникають між суб'єктами міжнародного права у сфері використання Світового океану та морського дна як загального досягнення людства [9, с. 9, 11–12].

Міжнародне публічне право — це галузь міжнародного публічного права, що являє собою систему взаємопов'язаних юридичних норм, спрямованих на регулювання міждержавних відносин у зв'язку з використанням Світового океану [10, с. 18].

Міжнародне приватне морське право — це підгалузь міжнародного приватного права, що регулює майнові відносини, ускладнені іноземним елементом, що виникають у процесі міжнародного економічного обігу, пов'язаного з мореплаванням [10, с. 288].

Підгалуззями міжнародного приватного морського права є морське перевезення вантажів та пасажирів, фрахтування судна, тимчасове фрахтування судна (тайм-чартер), фрахтування судна без екіпажу (бербоут-чартер).

Підгалуззями міжнародного публічного морського права є правовий режим морських просторів, правова охорона морського середовища, правове забезпечення безпеки мореплавання, правове регулювання розроблення та освоєння морських природних ресурсів.

Згідно зі ст. 1 ГК України предметом регулювання ГК є господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Необхідність у систематизації такого роду законодавчих актів зумовлено низкою об'єктивних економічних чинників. По-перше, Україна є морською державою, має вихід до Чорного та Азовського морів, власний флот (цивільний та військово-морський), суднобудівний та судноремонтний комплекси, морські торговельні порти тощо. По-друге, морська діяльність як така може стати основою економіки країни і впливати на розвиток багатьох галузей промисловості та видів виробництв, наприклад, суднобудування та судноремонту, морських перевезень вантажів, що істотно поживає міжнародну торгівлю та сприятиме розвитку портового господарства; морських перевезень пасажирів, розвиток туристичної галузі (морські прогулянки), а також розроблення та видобування корисних копалин, науково-дослідницька діяльність тощо. Всі ці види господарської діяльності потребують правового регулювання та регламентації з боку держави.

Перший крок у цьому напрямі вже зроблено з прийняттям Морської доктрини. Цей документ закріпив об'єкт правового регулювання — дав визначення морській діяльності. Незабаром буде прийнято Закон України «Про морську політику», який має визначити її напрями.

Висновки. Морська діяльність є комплексною, оскільки регулюється низкою нормативно-правових актів, що належать до різних галузей права. Вважаємо, що ці нормативно-правові акти повинні бути систематизовані та мати ієрархічну структуру.

Генеральним нормативно-правовим актом у цій системі повинна стати Морська доктрина, яка визначає морську діяльність як таку та закріплює поняття морської політики. Другою ланкою має стати Закон України «Про морську політику», який на сьогодні перебуває в стадії розроблення.

Наступним етапом повинне стати виокремлення особливих об'єктів правового регулювання морської діяльності, що підлягають докладному правовому регулюванню на рівні прийняття або окремих законів України, або конкретних програм розвитку, наприклад, Програми економічного розвитку суднобудування, програми економічного розвитку судноремонту тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриневецький С. Україна: із морської держави на «країну біля моря»? / С. Гриневецький // Дзеркало тижня. — 2010. — № 2 (781). — С. 7.
2. Письменна К. С. Господарсько-правове забезпечення стимулювання розвитку суднобудування та судноремонту. — Х. : ФІНН, 2009. — 184 с.
3. <http://ekosvit.nepopsa.com>
4. <http://www.dt.ua/2000/2241/37510/>
5. http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/fizichna_geografija_materikiv_ta_okeaniv/mineralni_resursi_svitovogo_okeanu/42-1-0-639
6. <http://pravoznavec.com.ua/books/283/21194/17/#chapter>
7. Международное частное право : учебник / под ред. Г. К. Дмитриевой. — М. : Проспект, 2000. — 656 с.
8. Скаридов А. С. Международное частное право : учеб. пособие / А. С. Скаридов. — СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 1988. — 768 с.
9. Шемякин А. Н. Морское право : учеб. пособие / А. Н. Шемякин. — Х. : Одиссей, 2004. — 384 с.
10. Гуцуляк В. Н. Международное морское право (публичное и частное) : учеб. пособие / В. Н. Гуцуляк. — Ростов н/Д: Феникс, 2006. — 416 с.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ МОРСКОЙ ДОКТРИНЫ В УКРАИНЕ

Письменная Е. С.

Рассмотрены вопросы правового обеспечения морской деятельности в Украине. Сегодня существенным недостатком законодательства в сфере морской деятельности являются отсутствие в законах единого подхода к решению вопросов, связанных с осуществлением морской деятельности, неопределенность основ формирования морской политики. Законодатель-

ство в сфері морської діяльності состоит из законов, которые регулируют незначительную часть отношений, возникающих во время осуществления морской деятельности, и подзаконных нормативных актов. Вместе с тем не определены общие подходы к совершенствованию законодательной базы с целью становления Украины как морского государства. Проанализированы общие закономерности развития законодательства в сфере морской деятельности.

Ключевые слова: морская деятельность, морская хозяйственная деятельность, морская политика государства, отрасль права, международное частное право, международное публичное право.

LEGAL ASPECTS OF THE IMPLEMENTATION OF THE MARINE DOCTRINE IN UKRAINE

Pismenna K. S.

The article is devoted to issues of maritime law in Ukraine. Today the main shortcoming of the legislation is the lack of unified approach to solving problems associated with making a sea-based activities, uncertain the foundations of maritime policy. The legislation of maritime activity consists of the laws governing small part of the relations arising during the proceedings of the sea, and subordinate legislation. However, the common approaches to improving the legal framework for the formation of Ukraine as a sea power is not defined. This article analyses the general rules of development of legislation in the sphere of maritime activity.

Key words: marine activities marine commercial activities, marine policy, an area of law, private international law, international public law.

УДК: 349. 2

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР ЧИ НАЙМ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОРОЗУМІННЯ

О. Є. Костюченко, кандидат юридичних наук, доцент

*Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи
Національного банку України*

Розглянуто теоретичні проблеми визначення предмета трудового договору та праці як об'єкта трудових правовідносин. Проаналізовано поняття «найм» і «наймана праця» з метою визначення їх застосування у трудовому